

Kraków, 10 lutego 2026 r.

Prof. dr hab. Paweł Laidler
Instytut Amerykanistyki i Studiów Polonijnych
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

RECENZJA DOROBKU NAUKOWEGO, DYDAKTYCZNEGO I ORGANIZACYJNEGO
DR. WOJCIECHA KWIATKOWSKIEGO W POSTĘPOWANIU O NADANIE STOPNIA
DOKTORA HABILITOWANEGO W DZIEDZINIE NAUK SPOŁECZNYCH
W DYSCYPLINIE NAUKI PRAWNE

Sylwetka Habilitanta

Pan Wojciech Kwiatkowski został w 2007 roku podwójnym magistrem prawa na Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, broniąc prace magisterskie z zakresu kryminalistyki (UW) oraz postępowania administracyjnego (UKSW). Trzy lata później rozpoczął pracę na Wydziale Prawa i Administracji UKSW, najpierw jako asystent, a od 2012 roku jako adiunkt, po tym jak w roku 2011 obronił rozprawę doktorską pt. *System Rezerwy Federalnej a Europejski Bank Centralny. Amerykański i Europejski model funkcjonowania władzy monetarnej w krajowym systemie instytucjonalnym*, uzyskując stopień doktora w dyscyplinie nauki prawne. Jego głównym miejscem zatrudnienia była do roku 2019 Katedra Amerykanistyki, a obecnie Habilitant pracuje w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Porównawczego i Współczesnych Systemów Politycznych UKSW.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Głównym osiągnięciem naukowym wskazanym w postępowaniu habilitacyjnym jest monografia *Geneza i praktyka konstytucyjnej instytucji przysięgłych w amerykańskim procesie cywilnym* wydana nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w roku 2024. Monografia liczy 357 stron tekstu głównego oraz 30 stron bibliografii wykorzystanych w toku analizy źródeł naukowych i składa się ze wstępu (wprowadzenia), czterech rozdziałów oraz zakończenia (konkluzji). We wstępie, oprócz wprowadzenia do problematyki badawczej, Habilitant określa cele opracowania, przywołuje zastosowane w toku analizy metody badawcze, wyjaśnia strukturę pracy i przywołuje najważniejsze kwestie terminologiczne oraz pozycje bibliografii wzmacniające proces

badawczy. Rozdział I ma charakter historyczno-prawny i wprowadza czytelników w teoretyczne i praktyczne zagadnienia związane z genezą amerykańskiej ławy przysięgłych (*jury*) w sprawach cywilnych, prezentując ewolucję tej instytucji od czasów jej powstania na ziemiach angielskich, poprzez okres kolonialny, aż do początków państwowości amerykańskiej, związanych z implementowaniem Karty Praw (*Bill of Rights*), gwarantującej m.in. prawo do procesu z udziałem ławy przysięgłych w sprawach cywilnych. W rozdziale II, przybliżone zostały kwestie proceduralno-strukturalne związane z określeniem właściwości ławy przysięgłych w sprawach cywilnych w kontekście funkcjonowania zasady federalizmu, czynności przed procesowych determinujących możliwość udziału przysięgłych w późniejszym procesie cywilnym, czy wreszcie proces wyboru kandydatów na przysięgłych, zarówno z uwzględnieniem zagadnień proceduralnych, jak i praktyki tego procesu. Kolejny rozdział porusza problematykę udziału przysięgłych w procesie cywilnym, poprzez analizę roli tej instytucji w poszczególnych etapach procesu, w tym zwłaszcza postępowania dowodowego, jak i relacji ławy i przysięgłych z innymi podmiotami uczestniczącymi w procesie – sędzią, stronami procesowymi oraz osobami uczestniczącymi w postępowaniu dowodowym. I wreszcie rozdział IV poświęcony jest analizie procesu podejmowania decyzji przez członków ławy przysięgłych, z jednej strony zobowiązanych do prowadzenia deliberacji związanych z okolicznościami faktycznymi sporu, z drugiej zaś odpowiedzialnych za wydanie werdyktu kończącego postępowanie. W tym rozdziale Autor zastanawia się również nad społecznymi skutkami werdyktów przysięgłych oraz analizuje skutki prawne wniosków stron będących wynikiem konkretnych orzeczeń ławy przysięgłych. Natomiast w konkluzjach zgromadzone są najważniejsze wnioski badawcze dotyczące procesu ewolucji ławy przysięgłych w sprawach cywilnych na przestrzeni historii Stanów Zjednoczonych Ameryki, a także przedstawione są rozważania dotyczące najważniejszych współczesnych wyzwań związanych z funkcjonowaniem tej instytucji w amerykańskim systemie prawnym.

Na wstępie chciałbym podkreślić, że jako prawnik i politolog zainteresowany ewolucją i funkcjonowaniem amerykańskiego prawa konstytucyjnego, bardzo wysoko oceniam dobór problematyki badawczej zaproponowanej przez Habilitanta, dostrzegając niewielką liczbę opracowań naukowych w języku polskim poświęconych instytucji ławy przysięgłych, w tym zwłaszcza ławie orzekającej w sprawach cywilnych. Stanowiąc jedną z podstawowych cech wyróżniających proces sądowy w systemie *common law* od jego odpowiednika w systemie prawa kontynentalnego, ława przysięgłych wzbudza ogromne zainteresowanie w wymiarze społecznym, jak i badawczym, mimo to niewiele jest fachowych i rzetelnych analiz autorstwa polskich badaczy związanych z rolą i funkcjonowaniem *jury*. Cieszy, że Habilitant od lat

pogłębia wiedzę swoją i czytelników na temat prawnego, społecznego i politycznego znaczenia tej instytucji w Stanach Zjednoczonych Ameryki, poświęcając monografie i artykuły naukowe różnorodnym aspektom działalności ławy w sprawach cywilnych i karnych. Z tym związana jest moja druga, wstępna, ale niezwykle istotna z punktu widzenia recenzji myśl, że trudno jest oddzielić analizę opracowania wskazanego przez Habilitanta jako główne osiągnięcie badawcze od jego wcześniejszej publikacji poświęconej genezie i praktyce instytucji przysięgłych w amerykańskim postępowaniu karnym (monografia wydana w roku 2021 nakładem Wydawnictwa Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości). Dlatego, pomimo wskazania we wniosku konkretnego dzieła podlegającego ocenie jako główne osiągnięcie naukowe, pozwolę sobie w dalszej części recenzji nawiązać do znaczenia wspomnianej publikacji analizującej funkcjonowanie ławy przysięgłych w procesie karnym, uznając, że badania przeprowadzone przez Habilitanta, wnioski z których pojawiają się w obydwu monografiach powinny podlegać wspólnej ocenie w kontekście jego wkładu do dyscypliny oraz potwierdzenia wiedzy teoretycznej i umiejętności badawczych.

Wracając do monografii dotyczącej pozycji i roli ławy przysięgłych w amerykańskim procesie cywilnym należy zauważyć, że opracowanie podchodzi do przedmiotowej instytucji w sposób kompleksowy, biorąc pod uwagę zarówno jej genezę i ewolucję w okresie poprzedzającym państwowość amerykańską, jak i współczesne oddziaływanie w kontekście proceduralnym i strukturalnym, nawiązując przy tym do jej znaczenia w wymiarze systemowym oraz funkcjonalnym. Ważne przy tym jest, że przy okazji analizy pozycji prawnej instytucji przysięgłych na etapach przed procesowym i procesowym oraz podczas deliberacji nad werdyktem ławy, Autor nie pomija społecznego aspektu działalności *jury*, wskazując na znaczenie czynnika ludzkiego w procesie rozstrzygnięcia sporów jako jednej z fundamentalnych cech amerykańskiego systemu wymiaru sprawiedliwości. Dzięki takiemu podejściu czytelnik jest w stanie zrozumieć nie tylko kwestie proceduralne determinujące zakres działalności ławy przysięgłych w sprawach cywilnych, które są nieco odmienne od funkcjonowania jej odpowiednika w sprawach karnych, ale również dowiaduje się w jaki sposób kształtują się relacje między podmiotami uczestniczącymi w procesie, a także jakie społeczne oddziaływanie ma fakt udziału obywateli w procesie rozstrzygnięcia sporów cywilnych oraz wydawania werdyktów determinujących los stron sporu. Wszystko to prowadzi do wniosku, że choć monografia ma przede wszystkim charakter opracowania zakorzenionego w badaniach mieszczących się w dyscyplinie nauki prawne, to jednak Autor nie unika korzystania z perspektyw badawczych i metod charakterystycznych dla innych dyscyplin, jak choćby nauki

socjologiczne czy nauki o polityce i administracji, a nawet sięga do kontekstu kulturowego i kulturoznawczego funkcjonowania instytucji przysięgłych.

Tego typu podejście jest nie tylko zrozumiałe z punktu widzenia problematyki badawczej, ale – w moim przekonaniu – konieczne dla pełniejszego zrozumienia roli i pozycji *jury* w amerykańskim systemie konstytucyjnym, wpisując się w charakter badań interdyscyplinarnych jakimi niewątpliwie są badania amerykanistyczne. Nie tylko ze względu na wykształcenie i miejsce zatrudnienia (do roku 2019 – Katedra Amerykanistyki), ale przede wszystkim z uwagi na zainteresowania badawcze, Habilitant jest nie tylko prawnikiem, konstytucjonalistą, ale również amerykanistą, co wyposaża jego instrumentarium badawcze w metody i perspektywy o charakterze interdyscyplinarnym. Z radością stwierdzam, że recenzowana monografia jest w tym sensie amerykanistyczna, że nie tylko przybliży funkcjonowanie instytucji często określanej w literaturze jako amerykańska (mimo jej oczywistej genezy w angielskim i brytyjskim systemie prawnym), ale czyni to poprzez szersze niż tylko prawne spojrzenie na jej historyczne i współczesne znaczenie. W tym kontekście wysoko oceniam perspektywę i świadomość badawczą Habilitanta oraz umiejętność prowadzenia dyskursu naukowego w oparciu o metodologię nauk prawnych wzbogaconą elementami społecznymi, politycznymi i kulturowymi, odpowiednimi dla wyrażonych w monografii celów i założeń badawczych.

Sam Autor we wstępie wskazuje na dwa najważniejsze cele badawcze, jakimi są (1) określenie pozycji ustrojowej i konstytucyjnej amerykańskiej ławy przysięgłych w sprawach cywilnych, oraz (2) zdefiniowanie rzeczywistej roli i funkcji tej instytucji w kontekście struktury, procedur i relacji wynikających z przebiegu procesu cywilnego. Z punktu widzenia celu pierwszego kluczowym wydaje się rozdział I monografii, w którym zaprezentowano ewolucję ławy przysięgłych od czasów angielskich, przez okres kolonialny, aż do początków państwowości amerykańskiej i procesu implementowania odpowiednich rozwiązań rangi konstytucyjnej odnoszących się do funkcjonowania ławy w sprawach cywilnych. Nie deprecjonując wagi analizy historycznej sięgającej do genezy instytucji w prawie angielskim, najważniejszym fragmentem opracowania w kontekście realizacji celu pierwszego jest niewątpliwie analiza treści postanowień Karty Praw, czyli VII Poprawki do konstytucji, która w monografii jest określona jako VII Nowela (o czym wspomnę jeszcze w dalszej części recenzji). Bez względu na kwestie terminologiczne, uznaję rzeczony fragment rozdziału I jako niezwykle istotny nie tylko z perspektywy postawionych przez Habilitanta założeń badawczych, ale również w kontekście jego wkładu do badań nad amerykańskim konstytucjonalizmem. O ile bowiem łatwo jest znaleźć w amerykańskiej i polskiej literaturze

analizy treści zawartych we wspomnianym fragmencie Karty Praw na temat zakresu funkcjonowania ławy przysięgłych w sprawach cywilnych, o tyle próba zmierzenia się z VII Poprawką/Nowelą w kontekście braku odniesienia w jej treści do niezwykle ważnych dla kwestii procesowych zagadnień, takich jak jurysdykcja miejscowa, proces podejmowania decyzji czy sposób wyboru przysięgłych, stanowi oryginalne ujęcie badawcze, zwłaszcza w polskiej literaturze przedmiotu. Dzięki takiemu podejściu Habilitant, z jednej strony, ukazuje pewne słabości dokumentu stanowiącego fundament dla funkcjonowania ławy przysięgłych, z drugiej zaś wyjaśnia przyczyny i skutki tych słabości wynikające m.in. z charakteru amerykańskiego *common law* oraz przestrzeni interpretacyjnej pozostawionej władzy sądowniczej. Szczególnie interesujące wydają się obserwacje Habilitanta dotyczące wyzwań związanych z różnorodną interpretacją VII Poprawki/Noweli przez poszczególne stany, skutkującą różnym zakresem ochrony konstytucyjnie gwarantowanych praw obywatelskich, jak również z faktu ograniczonej aktywności Sądu Najwyższego w procesie interpretacji wspomnianego fragmentu konstytucji odnoszącego się do zakresu uprawnienia do procesu z udziałem ławy przysięgłych w sprawach cywilnych.

Drugiemu celowi badawczemu poświęcona jest pozostała część monografii, a więc analiza prowadzona w rozdziałach II-IV, gdzie Autor skupił się na zagadnieniach proceduralnych, strukturalnych i systemowych związanych z udziałem instytucji przysięgłych w poszczególnych etapach postępowania przed procesowego i procesowego. Metodologia determinująca podział kolejnych rozdziałów jest ściśle związana z przebiegiem danego etapu postępowania, a do najważniejszych problemów badawczych uwypuklonych w tej części analizy zaliczyć należy kwestię liczby członków oraz doboru składu *jury*, a także charakteru spraw, w których ława występowała (*jury trial*) i tych, w których orzekał sam sędzia (*bench trial*). Dokonana analiza prowadzi Habilitanta do kilku istotnych wniosków dotyczących roli i znaczenia współczesnej ławy przysięgłych w sprawach cywilnych, zarówno w kontekście wpływu stron na przebieg procedury wyboru kandydatów na przysięgłych, zakresu bezstronności ławy rozumianego z perspektywy równości reprezentacji i braku dyskryminacji przy wyborze jej członków, jak również znaczenia tzw. *complex cases* jako czynnika ograniczającego proces z udziałem przysięgłych. Część z konkluzji wynikających z przeprowadzonych w rozdziałach II-IV badań nie jest nowa, jak choćby dostrzeżenie zróżnicowanego charakteru funkcjonowania *jury* w sprawach cywilnych w poszczególnych jurysdykcjach stanowych, roli sędziego w procesie przekazywania instrukcji przysięgłym co do ich kompetencji, czy też braku pełnej autonomii w określaniu ostatecznych skutków procesowych w postaci werdyktu ławy przysięgłych. Kwestie te stanowią zatem potwierdzenie

prorowadzonych wcześniej badań przez amerykańskich i polskich konstytucjonalistów. Niemniej jednak pozytywnie oceniam zakres prowadzonych analiz, dzięki którym czytelnik jest w stanie w pełniejszym zakresie zrozumieć mechanizmy i narzędzia wpływające na przebieg procesu sądowego z udziałem czynnika ludzkiego, jakim niewątpliwie jest ława przysięgłych. I nawet fakt mniejszej częstotliwości korzystania z *civil jury* w poszczególnych jurysdykcjach nie deprecjonuje roli i znaczenia tej instytucji dla funkcjonowania amerykańskiego wymiaru sprawiedliwości. Jest to wyraźnie widoczne dzięki licznym odniesieniom Habilitanta do praktyki konstytucyjnej, w tym zwłaszcza orzecznictwa sądów stanowych i federalnych, z Sądem Najwyższym na czele, choć niewątpliwie proces interpretacji VII Poprawki/Noweli jest znacznie ograniczony w porównaniu do aktywności orzeczniczej federalnej judykatury na temat funkcjonowania ławy przysięgłych w sprawach karnych (czemu, jak wiemy, Autor poświęcił odrębną monografię).

Powyższe stwierdzenie skłania do pozytywnej oceny krytyki źródeł dokonanej w toku procesu badawczego, w tym szczególnie w zakresie przywołanych orzeczeń sądów stanowych oraz Sądu Najwyższego, a także historycznych i współczesnych aktów normatywnych stanowiących podstawę dla funkcjonowania instytucji przysięgłych w sprawach cywilnych. Dobór literatury również wydaje się właściwy, zwłaszcza w kontekście jakości i liczby opracowań w języku angielskim, a także wybranych pozycji literatury polskojęzycznej. Jak wspominałem na początku recenzji, wśród polskich konstytucjonalistów i amerykanistów instytucja przysięgłych nie stanowiła głównego źródła prowadzonych badań, choć eksperci od systemu polityczno-prawnego USA oraz historycy badający ewolucję państwowości amerykańskiej nie unikali tematu funkcjonowania *jury*. Niemniej jednak instytucja ta rzadko stanowiła główny problem badawczy, bez względu na to czy analizy prowadzone były w zakresie nauk prawnych, nauk o polityce i administracji, nauk socjologicznych, czy nauk o kulturze i religii. W tym kontekście wysoko oceniam bibliografię, bogatą w opracowania z zakresu wspomnianych dyscyplin naukowych, co świadczy o dojrzałości badawczej i umiejętnościach analitycznych Habilitanta, który poświęcił wiele czasu i uwagi na zagłębienie się w monografie i artykuły bezpośrednio lub choćby pośrednio dotyczące różnorodnych aspektów funkcjonowania ławy przysięgłych w sprawach cywilnych.

Warsztat naukowy Habilitanta wyrażony m.in. poprzez stosowany w toku analizy język naukowy uznaję za poprawny, zwłaszcza w kontekście korzystania i objaśniania pojęć charakterystycznych dla angielskiego, brytyjskiego i amerykańskiego systemu prawnego (z pewnymi drobnymi wyjątkami, o czym później). Mojej oceny nie zmienia fakt stosowania w monografii (oraz innych tekstach naukowych Habilitanta) pojęcia „Nowela” zamiast

powszechnie przyjętego określenia „Poprawka”, co można jednak tłumaczyć wpływem dorobku Profesora Zbigniewa Lewickiego, gorącego zwolennika i propagatora tłumaczenia *Amendment* jako właśnie „Noweli” (co zostało potwierdzone w przypisie na s. 25). Ceniąc amerykański dorobek Profesora, przyjmuję zatem prawo Habilitanta do stosowania takiego tłumaczenia pojęcia, jakie odpowiada jego przekonaniom badawczym, zwłaszcza, że nie wpływa to w żaden sposób na jakość analizy i najważniejsze wnioski badawcze. Dyskurs prowadzony jest sumiennie i rzetelnie, a Autor nie unika poruszania tematów skomplikowanych w wymiarze proceduralnym, potrafiąc wyjaśniać niejednoznaczne, a nierzadko i kontrowersyjne pojęcia, przy tym pozostając wiernym przyjętej we wstępie siatce pojęciowej i sposobowi narracji, który w większości fragmentów monografii spełnia rolę eksplanacyjną i analityczną. Z tej perspektywy należy zauważyć, że dobór problematyki badawczej, zakres badawczy, postawione cele i pytania badawcze oraz wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy potwierdzają przygotowanie Habilitanta do mierzenia się z tematem ambitnym i oryginalnym, wiedza na temat którego pogłębia możliwość poznania i zrozumienia charakteru amerykańskiego procesu cywilnego oraz znaczenia i roli instytucji przysięgłych w tym procesie.

Nie jest jednak tak, że każda praca naukowa jest pozbawiona niedoskonałości, nie pozostawiając recenzentowi miejsca na polemikę czy konstruktywną krytykę. Po pierwsze, czuję pewien niedosyt związany z wyjaśnieniem roli XIV Poprawki/Noweli, która odegrała kluczową rolę w rozszerzaniu na stany gwarancji zapisanych w Karcie Praw. Habilitant doskonale o tym wie, gdyż w niektórych tekstach naukowych, w tym w monografii z 2021 roku, poświęcił czas i miejsce zagadnieniom procesu inkorporacji Karty Praw na stany za pomocą XIV Poprawki/Noweli. Tymczasem w recenzowanej publikacji wskazanej jako główne osiągnięcie naukowe, rzeczona poprawka/nowela pojawia się kilkakrotnie w toku analizy dokonywanej w Rozdziale I, ale oprócz zdawkowych odniesień do jej treści i znaczenia, rzeczywisty wpływ interpretacji klauzuli właściwości prawa (*due process of law*) przez Sąd Najwyższy nie zostaje w pełni wyjaśniony. Ma to o tyle znaczenie, że selektywność procesu inkorporacji Karty Praw na stany jest najlepiej widoczna w przypadku interpretacji przez sędziów XIV Poprawki/Noweli w powiązaniu z tymi fragmentami Karty Praw, które dotyczą kwestii funkcjonowania trzech rodzajów ławy przysięgłych: wielkiej (V), procesowej w sprawach karnych (VI) i procesowej w sprawach cywilnych (VII). O ile w przypadku *criminal jury* Sąd uznał jej fundamentalny charakter nakładając na stany obowiązek jej zagwarantowania w każdej sprawie karnej, o tyle wielka ława oraz ława w sprawach cywilnych nigdy nie zostały uznane za gwarancje fundamentalne. Wydaje się, że głębszy namysł nad tym

zagadnieniem byłby potrzebny, aby czytelnik, który nie zna innych opracowań amerykańskich w tym zakresie i ogranicza się jedynie do lektury monografii z roku 2024 był w stanie zrozumieć wagę rzeczonych rozwiązań prawnych. Można przy okazji wyjaśnić na czym polega proceduralna i materialna właściwość prawa stanowiąca jeden z fundamentów rozszerzania zakresu praw i wolności obywatelskich kosztem władz stanowych przez liberalny Sąd Najwyższy w poszczególnych okresach jego funkcjonowania w XX wieku. Choć jest to zagadnienie poboczne wobec głównych celów monografii, to pozwala wyjaśnić źródła kierunków interpretacyjnych sędziów wobec roli instytucji przysięgłych w sprawach cywilnych.

W związku z powyższym, mam pewną uwagę terminologiczną dotyczącą analizowanych przez Habilitanta fragmentów konstytucji, które – w moim przekonaniu – nie są wyjaśnione/przetłumaczone w sposób idealny. Wspomniana w poprzednim akapicie klauzula właściwości prawa (*due process of law*), pojawiająca się w V i XIV Poprawce/Noweli jest tłumaczona jako prawo do rzetelnego procesu sądowego (s. 304), co nie jest błędem formalnym, ale nie stanowi pełnego wyjaśnienia klauzuli, która obok sfery proceduralnej (rzetelny proces, właściwa procedura) zapewnia również materialną (*substantive*) właściwość prawną, gwarantującą, że państwo lub stan będą ograniczać wolność obywateli tylko w przypadku tworzenia rozsądnych (*reasonable*) przepisów prawnych. Takie wyjaśnienie powinno znaleźć się w przypisie albo unikałbym skrótów myślowych w tekście głównym traktujących V i XIV Poprawkę/Nowelę w sposób ograniczony czy uproszczony.

Bardziej istotne wydaje się zagadnienie uprawnienia do procesu z udziałem ławy przysięgłych w sprawach cywilnych, które stanowi jeden z aspektów analizy dokonywanej w monografii przez Habilitanta. Otóż nie tylko kwestie proceduralne i jurysdykcyjne odnoszące się do sposobu interpretacji konstytucji federalnej czy aktów normatywnych poszczególnych stanów powinny znaleźć odniesienie w prowadzonych analizach, ale również zagadnienie skali wykorzystania instytucji przysięgłych przez podmioty będące stroną uprawnioną. Chodzi tu zwłaszcza o korporacje, które występując w roli strony pozwanej, często rezygnują z możliwości procesu z udziałem przysięgłych, co wiąże się z podnoszonymi przez ich reprezentantów prawnych argumentami, często wykraczającymi poza kwestie prawne. Wydaje się, że wątek ten został zupełnie pominięty, szczególnie, że głębsza analiza problemu częstszej rezygnacji przez pozowane korporacje z uprawnienia do procesu z udziałem ławy przysięgłych w sprawach cywilnych wiąże się m.in. z zarejestrowaniem ponad połowy tego typu jednostek w stanie Delaware. Warto pamiętać, że dzieje się tak nie tylko z przyczyn podatkowych, ale

również ze względu na przepisy stanowe dotyczące procedury cywilnej, w tym te odnoszące się do procesów z udziałem ławy przysięgłych.

Ostatnią, drobną uwagą jest sugestia, aby traktować przykłady wywodzące się z kultury amerykańskiej (literatury, kinematografii) nie zawsze jako źródło upowszechniania wiedzy na temat funkcjonowania ławy, ale jako formę rozrywki, która może tworzyć pewne mity na temat tej instytucji w amerykańskim społeczeństwie. Klasycznym przykładem jest trzykrotnie przywołany przez Habilitanta film *Runaway Jury* („Ława przysięgłych”) w reżyserii G. Fledera, na podstawie powieści J. Grishama, który ukazuje niebezpieczeństwa procesu selekcji kandydatów do ławy przysięgłych oraz różne formy nacisku na przysięgłych w toku procesu. Jako zagorzały fan książki i filmu oraz zwolennik interdyscyplinarnego podejścia do badań nad *jury* cieszę się, że przywołania tego źródła w recenzowanej monografii, wystrzegalbym się jednak traktowania fabuły filmu jako przykładu dla możliwych nadużyć w procesie wyboru przysięgłych, przede wszystkim z uwagi na celowe uwypuklenie pewnych problemów i ukazanie działań rzadko obserwowanych w większości procedur *venire* i *voir dire*. Przywołując przykłady z literatury i kinematografii warto zatem nadać im odpowiedni kontekst i oceniać z dystansem wartość dydaktyczną tego typu przedsięwzięć. Coś co jest doskonałą rozrywką niekoniecznie spełnia jednocześnie rolę edukacyjną czy naukową.

Powyższe uwagi nie osłabiają pozytywnej oceny jakości naukowej monografii, jednak istnieje o wiele istotniejsza refleksja, którą chciałbym się podzielić. Trudno bowiem uciec od przekonania, że główne osiągnięcie badawcze w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego Panu Doktorowi Wojciechowi Kwiatkowskiemu jakim jest monografia na temat ławy przysięgłych w procesie cywilnym, powinno być traktowane łącznie z wydaną trzy lata wcześniej książką dotyczącą funkcjonowania instytucji przysięgłych w postępowaniu karnym. Dzieje się tak przede wszystkim dlatego, że trudno oddzielić badania na temat historycznej i współczesnej roli *jury* w systemie *common law* ze względu na typ postępowania/procesu (karnego i cywilnego). Oczywiście występują wyraźne różnice w działalności, strukturze, procedurach i jurysdykcji oraz charakterze instytucji przysięgłych w procesie cywilnym i postępowaniu karnym, a najważniejszą z nich jest występowanie wielkiej ławy przysięgłych decydującej o możliwości wniesienia oskarżenia przez prokuraturę. Jednak biorąc pod uwagę rolę i znaczenie prawne, społeczne, polityczne i kulturowe *jury*, a także wspólną genezę tej instytucji w angielskim systemie prawnym, trudno traktować badania nad ławą karną i cywilną w sposób zupełnie rozdzielny. Lektura monografii z roku 2021 i tej wskazanej jako główne osiągnięcie badawcze pozostawia czytelnika z przekonaniem, że obydwie publikacje są ze sobą powiązane nie tylko osobą Autora, ale zastosowaną

metodologią, zbliżoną problematyką badawczą, podobnie wyodrębnionymi celami badawczymi, solidnym warsztatem badawczym, ujednoliconą terminologią, sposobem ustrukturyzowania rozdziałów, a także charakterem konkluzji. Pisząc wprost: Habilitant najpierw zbadał instytucję przysięgłych w świecie postępowania karnego, a później dokonał analizy tejże instytucji w wymiarze cywilistycznym, co nadaje obydwu tekstom naukowym charakter ciągły i ściśle ze sobą powiązany (taka kolejność jest zresztą uzasadniona i logiczna z punktu widzenia ewolucji *jury* w średniowiecznej Anglii). Trudno jest bowiem zrozumieć rzeczywistą pozycję ustrojową, znaczenie prawne i społeczne, a także specyfikę procesową ławy przysięgłych bez odniesienia do wszystkich trzech instytucji przysięgłych występujących historycznie i współcześnie w Stanach Zjednoczonych Ameryki: *grand jury*, *criminal jury*, *civil jury*.

Jeśliby chcieć oceniać wkład działalności badawczej Habilitanta w rozwój dyscypliny nauki prawne jedynie na podstawie monografii poświęconej funkcjonowaniu instytucji przysięgłych w procesie cywilnym, można by mieć pewien niedosyt wynikający z potrzeby szerszego zrozumienia charakteru *jury* w amerykańskim systemie prawnym. Jest to możliwe w oparciu o analizę genezy, ewolucji i współczesnej działalności ławy przysięgłych w procesie karnym oraz wielkiej ławy przysięgłych, tymczasem publikacja wskazana jako główne osiągnięcie naukowe skupia się jedynie na ławie w procesie cywilnym. Pojawiają się co prawda odniesienia do cech i charakteru instytucji przysięgłych w postępowaniu karnym, przez co badania nabierają wymiaru komparatystycznego, ale kwestia ta nie stanowi podstawowego celu badawczego, ani nie znajduje się pośród najważniejszych wniosków badawczych wyrażonych w konkluzjach. Pozostawiając Habilitantowi prawo do autonomicznego ustrukturyzowania pracy naukowej i określenia zakresu badawczego trudno uciec od przekonania, że sposób narracji, warsztat naukowy oraz jakość dyskursu prowadzonego w monografii z 2024 roku jest rezultatem podjęcia przez niego kilka lat wcześniej procesu badawczego nad ławą przysięgłych w amerykańskim systemie prawa karnego. Wydaje się, że bez wiedzy teoretycznej, umiejętności metodologicznych i wniosków badawczych powstałych na skutek analiz funkcjonowania instytucji przysięgłych w postępowaniu karnym, opublikowanych w 2021 roku, zrealizowanie celów i założeń badawczych na temat funkcjonowania ławy przysięgłych w procesie cywilnym nie byłoby możliwe. Dlatego osobiście traktuję obydwie monografie w sposób łączny, nawet jeżeli we wniosku habilitacyjnym wskazano tylko jedną z nich jako główne osiągnięcie naukowe. W ten sposób nie mam żadnych wątpliwości na temat znaczącego wkładu Habilitanta w rozwój dyscypliny nauki prawne. Rozumiem, że tego typu zabieg jest związany z odpowiednią interpretacją przepisów ustawy wskazujących na konieczność

wskazania osiągnięcia naukowego w formie monografii lub cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych. Należy jednak zauważyć, że zgodnie z art. 219 ustawy PSWiN stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która „posiada w dorobku osiągnięcia naukowe (...) stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym **co najmniej** jedną monografię naukową”. Ponadto jako konstytucjonalista mający dorobek oraz uzyskujący stopnie i tytuły w dyscyplinie nauki o polityce i administracji, nie widziałbym przeszkód w potraktowaniu obydwu monografii (oraz kilku artykułów poświęconych ławie przysięgłych) jako cyklu stanowiącego główne osiągnięcie naukowe i takie rozwiązanie podpowiadałbym Habilitantowi, gdyby zwrócił się do mnie o radę. Pomimo braku takiej sugestii ze strony wnioskującego, zamierzam bronić stanowiska, że o dopuszczeniu do dalszych stadiów postępowania habilitacyjnego powinno się decydować *nie tylko* w oparciu o wskazane główne osiągnięcia naukowe, ale również powiązany z nim dorobek naukowy realizowany po uzyskaniu stopnia doktora.

Reasumując, zarówno od strony merytorycznej, jak i formalnej, pozytywnie oceniam dzieło wskazane jako główne osiągnięcie naukowe, dostrzegając wkład Autora do polskiego dyskursu prawniczego na temat roli i pozycji ustrojowej i procesowej ławy przysięgłych w sprawach cywilnych. Wskazane wcześniej uwagi mają charakter polemiczny i nie osłabiają jakości naukowej monografii, której znaczenie badawcze – podkreślę to jeszcze raz – powinno być jednak rozpatrywane w powiązaniu z wcześniej wydaną monografią poświęconą ławie przysięgłych w postępowaniu karnym.

Pozostała aktywność naukowa

Oprócz wskazanej jako główne osiągnięcie naukowe monografii z roku 2024 oraz monografii poświęconej instytucji przysięgłych w amerykańskim postępowaniu karnym, której wartość kilkakrotnie podkreśliłem, w dorobku Pana Doktora Wojciecha Kwiatkowskiego znajdują się dwie kolejne monografie autorskie, trzy współredakcje monografii, szesnaście artykułów w czasopismach naukowych oraz dwadzieścia dwa rozdziały w monografiach naukowych. Pod względem ilościowym jest to znacząca liczba publikacji, zwłaszcza, że w dorobku znajdują się aż cztery monografie wydane po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego, co jest współcześnie rzadkością, ponieważ najczęściej monografie publikowane są w związku z postępowaniami o uzyskanie stopnia lub tytułu naukowego. Wśród zagadnień poruszanych we wspomnianych tekstach naukowych dominuje problematyka amerykańistyczna, którą co prawda Habilitant podzielił w autoreferacie na cztery obszary, ale w rzeczywistości niektóre z tych obszarów na siebie nachodzą, co utrudnia ich jednolite

wyodrębnienie. Dlatego, nie ustalając w sposób wiążący granic zakresów badawczych, należy stwierdzić, że opracowania mające charakter amerykańistyczny skupiają się na szeroko pojętym zakresie konstytucyjnych praw jednostek, w tym praw procesowych wynikających z roli ławy przysięgłych w amerykańskim systemie wymiaru sprawiedliwości, a także funkcjonowaniu instytucji federalnych zajmujących się polityką gospodarczą, czy niezwykle oryginalnej z punktu widzenia polskich badań problematyce potencjału zabudowy w prawie amerykańskim. Zdecydowana większość tekstów naukowych ma wspólny mianownik jakim jest system prawny Stanów Zjednoczonych Ameryki, zarówno na szczeblu federalnym, jak i stanowym. Łączy je również metodologia badań mieszczących się w zakresie dyscypliny nauki prawne, z jednej strony stosowana w wymiarze systemowym, instytucjonalnym i funkcjonalnym, z drugiej zaś mająca charakter badań nad aktami normatywnymi oraz kwestiami proceduralnymi. W niektórych przypadkach Habilitant porusza zagadnienia nowe i oryginalne z punktu widzenia polskich badań amerykańistycznych, jak choćby temat własności nieruchomości i jurysdykcji w kontekście potencjału zabudowy na przykładzie wybranych amerykańskich uregulowań prawnych szczebla stanowego i lokalnego. Co istotne, badania w tym zakresie mają na celu nie tylko przybliżenie rozwiązań amerykańskich, ale również ich potencjalną implementację do polskiej rzeczywistości zabudowy określanej jako warstwowa.

Niewątpliwie jedną z najważniejszych publikacji w dorobku Habilitanta, oprócz wcześniej wymienionych opracowań dotyczących różnych rodzajów ławy przysięgłych jest monografia poświęcona funkcjonowaniu Systemu Rezerwy Federalnej (*Fed*) wydana nakładem Wydawnictwa Naukowego Scholar w roku 2014. Jest to niewątpliwie pierwsza tego typu praca naukowa na polskim rynku wydawniczym, która kompleksowo bada pozycję ustrojową i kompetencje centralnej instytucji finansowej w systemie prawa amerykańskiego, przy jednoczesnym ukazaniu jej znaczących wpływów dla funkcjonowania gospodarki światowej i globalnych procesów ekonomicznych. Podobnie jak w przypadku instytucji przysięgłych, System Rezerwy Federalnej pojawiał się jako wątek badawczy w pracach innych amerykańistów i/lub ekonomistów, ale ujęcie zaproponowane przez Habilitanta w najpełniejszy sposób pozwala zrozumieć mechanizmy prawne i ekonomiczne determinujące funkcjonowanie *Fed*. Było to możliwe dzięki jego znajomości zagadnień prawnych i ustrojowych USA, zastosowaniu właściwych metod badawczych i zaproponowaniu takiej perspektywy analitycznej, która umożliwiła ukazanie w jaki sposób instytucja, na temat której powszechna wiedza skłania do przekonania o jej monopolistycznych działaniach, jest w rzeczywistości ograniczana i kontrolowana przez istniejące w amerykańskim systemie prawo-politycznym

i gospodarczym mechanizmy. Szczególnie ważne dla poznania charakteru *Fed* było dogłębne badanie roli i pozycji Rady Gubernatorów, zarówno z punktu widzenia wpływu jej członków na politykę gospodarczą USA (i świata), jak i kompetencji realizowanych w ramach systemu kontroli i równowagi. Co ważne, wspomniana monografia doczekała się kontynuacji badań nad Systemem Rezerwy Federalnej w postaci kilku artykułów naukowych autorstwa Habilitanta, który rozbudował przede wszystkim badania historycznoprawne w tym zakresie.

Dobrze oceniam również kilka tekstów naukowych poświęconych prerogatywom Kongresu i Prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki, czy to w kontekście ich relacji prawno-politycznych, czy też w zakresie istotnej problematyki badawczej, jaką niewątpliwie jest prawo do informacji publicznej z perspektywy polityki bezpieczeństwa narodowego USA, kwestia kontroli finansowej federalnej władzy ustawodawczej, czy charakter prawa łaski realizowanego na poziomie federalnym (prezydent) i stanowym (gubernatorzy). Pomimo tego, że wspomniana problematyka była już wcześniej analizowana przez polskich amerykańistów, to ujęcie badawcze, strona metodologiczna oraz sposób narracji zastosowane przez Habilitanta wskazują na właściwy stopień dojrzałości badawczej i świadomości na temat wagi poruszanych zagadnień, zarówno w wymiarze proceduralnym, jak i ustrojowym. Warto podkreślić, że w zdecydowanej większości opracowań pojawia się zróżnicowana bibliografia, od źródeł o charakterze prawnym (akty normatywne, orzeczenia sądowe), aż do ważnych pozycji literatury przedmiotu, zarówno anglo- jak i polskojęzycznej. Stąd właściwą jest konstatacja, że dorobek Habilitanta pełni dwojaką rolę dla rozwoju polskich badań amerykańistycznych: wprowadza lub pogłębia analizę ważnych dla amerykańskiego systemu prawnego instytucji oraz dokonuje właściwej krytyki źródeł tworząc fundament pod dalsze badania amerykańskiej problematyki prawnej, w tym zwłaszcza konstytucyjnej. W tej części mogę jedynie potwierdzić, że dotychczasowe wnioski wynikające z analizy dorobku Doktora Wojciecha Kwiatkowskiego zostały potwierdzone i że mamy do czynienia z badaczem będącym specjalistą w zakresie amerykańskiej problematyki prawnej, zaliczającym się do pokolenia młodych, ambitnych i poprawnych warsztatowo i metodologicznie naukowców-amerykanistów.

Z drugiej strony, spośród czterdziestu dwóch publikacji autorstwa Habilitanta zdecydowana większość została napisana w języku polskim, a jedynie cztery w języku angielskim. To zdecydowanie za mało, biorąc pod uwagę zainteresowania badawcze, w centrum których znajdują się instytucje prawne, polityczne i gospodarcze Stanów Zjednoczonych Ameryki. Absolutnie rozumiem potrzebę upowszechniania wiedzy amerykańistycznej w polskiej literaturze poświęconej zagadnieniom prawnym, ale od Osoby

starającej się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego wymagałbym większej aktywności międzynarodowej, czego przejawem jest m.in. konieczność publikowania w języku angielskim. W ten sposób rezultaty prowadzonych badań stają się częścią międzynarodowego dyskursu naukowego umożliwiając, z jednej strony, wymianę poglądów i perspektyw badawczych, z drugiej zaś tworząc podwaliny pod przyszłą współpracę naukową w międzynarodowych zespołach badawczych. Nie zmienia tego fakt, że polskiemu naukowcowi zainteresowanemu problematyką konstytucyjną trudniej jest rywalizować z badaczami ze Stanów Zjednoczonych – w ostatnich latach coraz częściej dostrzec można publikacje polskich autorów na temat amerykańskich instytucji prawnych i politycznych, w których wprowadzają oni krytyczne lub polemiczne spojrzenie na ich funkcjonowanie. Z pewnością ta polska, czy też europejska perspektywa jest współcześnie niezwykle pożądana, zwłaszcza w czasach, w których trwa wzmożona dyskusja na temat charakteru amerykańskiej prezydentury, zakresu konstytucyjnych praw i wolności, czy też transparentności funkcjonowania władzy, a więc tematów, którymi Habilitant jest żywo zainteresowany.

Ocenę stopnia umiędzynarodowienia badań nie wzmacnia analiza pozostałych aspektów dorobku naukowego Habilitanta. W okresie od uzyskania stopnia doktora wystąpił z referatem jedynie na dwunastu konferencjach, z czego jednaście miało charakter ogólnopolski, a tylko jedna to konferencja międzynarodowa. Cóż z tego, jeśli i na tej międzynarodowej konferencji przedstawił rezultaty swoich badań w języku polskim, co skłania do smutnej w kontekście powyższych rozważań konkluzji, że Habilitant nie podjął próby czynnego uczestnictwa w żadnej konferencji, podczas której miałby możliwość przedstawienia rezultatów swoich badań dla szerszej międzynarodowej społeczności naukowej. Podobne wnioski można wysunąć po analizie jego aktywności grantowych, wśród których pojawia się jedynie w roli wykonawcy (a nie kierownika) w projektach realizowanych lokalnie, w zespołach badawczych złożonych z polskich naukowców. Absolutnie nie deprecjonując jakości i wagi prowadzonych w ramach tych zespołów badań, można tylko żałować, że współpraca w tym zakresie jest ograniczona, zarówno pod kątem ilościowym, jak i w kontekście braku aktywności międzynarodowej Habilitanta. Zdając sobie sprawę z coraz większych trudności w pozyskiwaniu grantów krajowych i międzynarodowych, nie widzę jednak uzasadnienia, dla którego prawnik i konstytucjonalista specjalizujący się w problematyce amerykańskiej w ciągu kilkunastu lat od uzyskania stopnia doktora nie mógł przejawiać większej aktywności we współpracy ze swoimi odpowiednikami w innych krajach europejskich i w Stanach Zjednoczonych. Ten aspekt uznaję za największą słabość w ocenie dorobku Pana Doktora Wojciecha Kwiatkowskiego i nie zmienia tego fakt udziału

w kilku kwerendach badawczych w Stanach Zjednoczonych i Azji. Wizyty te miały bowiem znaczenie dla powstania publikacji w języku polskim i nie przyczyniły się do wzmożonej współpracy międzynarodowej i budowania trwałych zespołów badawczych.

Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzujące naukę

Znacznie lepiej wygląda działalność dydaktyczna, ekspercka, popularyzatorska i organizacyjna Habilitanta. Swoje zainteresowania badawcze przekładał na wysoką jakość realizowanej na Wydziale dydaktyki, będąc odpowiedzialnym za kształcenie w zakresie amerykańskiego prawa, polityki oraz historii, implementując interdyscyplinarne podejście do zagadnień związanych z historycznym i współczesnym funkcjonowaniem amerykańskich instytucji władzy oraz relacji między państwem a społeczeństwem. Wśród dorobku dydaktycznego znajdują się zarówno przedmioty o charakterze przekrojowym (dotyczące systemu politycznego, prawnego lub – w szerszym kontekście – ustroju Stanów Zjednoczonych Ameryki), jak i poruszające wybrane zagadnienia związane z funkcjonowaniem poszczególnych instytucji lub obszarów funkcjonowania państwa amerykańskiego (Kongres, Prezydent, polityka zagraniczna USA). Oprócz klasycznej działalności dydaktycznej, na uwagę zasługuje inna aktywność mająca na celu wzmocnienie jakości procesu kształcenia, która współcześnie należy – niestety – do rzadkości. Chodzi o współautorstwo podręczników z zakresu wykładanej przez Habilitanta problematyki amerykańskiej, czyli dwóch monografii: *Ameryka. Polityka, prawo, społeczeństwo* (2014) oraz *Ameryka. Instytucje i społeczeństwo 1607-2017*, które wsparły proces dydaktyczny nie tylko na rodzimej Uczelni, ale i w innych ośrodkach akademickich w Polsce. Dodatkowo należy zanotować, że Pan Doktor Wojciech Kwiatkowski pełnił funkcję promotora ponad osiemdziesięciu prac licencjackich i dwóch prac magisterskich, co z pewnością wzmocniło jego przygotowanie do pełnienia roli samodzielnego pracownika nauki.

Habilitant jest autorem kilku ekspertyz i raportów, w których analizował – na zlecenie polskich instytucji państwowych – wybrane aspekty działalności i zakresu kompetencyjnego amerykańskich instytucji władzy, jak choćby prokuratora generalnego Stanów Zjednoczonych Ameryki. Należy zauważyć, że tego typu działalność ekspercka świadczy o rozpoznawalności Habilitanta jako znawcy problematyki amerykańskiej, stawiając go pośród osób mogących mieć realny wpływ na przemiany instytucjonalno-ustrojowe w Polsce, jeśli te miałyby być inspirowane amerykańskimi rozwiązaniami (gwoździ ścisłości uregulowania dotyczące prokuratury w Polsce i w USA mają kilka istotnych wspólnych mianowników). Podobnie w kontekście działalności popularyzatorskiej, dostrzec można stały kontakt mediów różnego

nurtu i rodzaju, traktujących Habilitanta jako eksperta od amerykańskiej polityki i prawa, co w kontekście ciągłego zainteresowania polskiego społeczeństwa rzeczywistością polityczną w USA, gwarantuje możliwość prowadzenia analiz i komentowania tej rzeczywistości, wpływając na wiedzę i świadomość odbiorców komunikacji medialnej w Polsce.

Również z perspektywy działalności organizacyjnej należy pochwalić aktywność Habilitanta, który był zaangażowany w ostatnich latach we wsparcie instytucjonalne w macierzystej Uczelni, organizując lub współorganizując konferencje naukowe, opiekując się kołem naukowym, reprezentując kurię niesamodzielnych pracowników w posiedzeniach Rad Wydziału, pracując w składzie Uczelnianej Komisji Rekrutacyjnej, czy też sprawując funkcję rzecznika dyscyplinarnego ds. doktorantów. Różnorodność realizowanych zadań oraz ich odmienny zakres wskazują, z jednej strony, na gotowość i otwartość Habilitanta do pełnienia odpowiedzialnych funkcji, z drugiej zaś na jego wszechstronność i umiejętność łączenia pracy badawczej, dydaktycznej i eksperckiej bez uszczerbku dla jakości realizacji powierzonych zadań.

Konkluzja

Ocena głównego osiągnięcia naukowego oraz pozostałego dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego, pomimo pewnych słabości wskazanych w recenzji, odnoszących się przede wszystkim do niewielkiego stopnia umiędzynarodowienia dorobku oraz skromnego doświadczenia w realizacji projektów naukowych, potwierdza **znacznym wkładem Pana Doktora Wojciecha Kwiatkowskiego w rozwój dyscypliny nauki prawne**, zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i metodologicznym. Taka ocena jest możliwa przede wszystkim w oparciu o analizę dwóch monografii autorstwa Habilitanta poświęconych funkcjonowaniu amerykańskiej instytucji przysięgłych, w tym jednej wskazanej jako główne osiągnięcie badawcze. Pozytywnie oceniam dobór problematyki badawczej, zakres przeprowadzonych badań, warsztat naukowy i umiejętności metodologiczne Autora oraz wnioski końcowe umożliwiające prowadzenie pogłębionych badań nad charakterem i znaczeniem wyjątkowej w skali świata instytucji jaką jest amerykańska ława przysięgłych. Wszystko to sprawia, że należy poprzeć starania Pana Doktora Wojciecha Kwiatkowskiego o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

